

Інформаційна довідка
до проекту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального
процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України
щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти
встановленого порядку несення або проходження військової служби під час
дії воєнного стану»
*(реєстр. № 11322 від 06.06.2024 р.)**

Анотація. В інформаційній довідці аналізуються положення проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану» (реєстр. № 11322 від 06.06.2024 р.) (далі – законопроект); розглядається відповідність пропонованих підстав звільнення особи від відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтями 407, 408 Кримінального кодексу України (далі – КК України), вимогам Конституції України, основоположним засадам правотворчої діяльності та нормам чинного законодавства України. За результатами аналізу встановлюються ризики, які в подальшому можуть перешкоджати належній реалізації законопроекту під час правозастосовної діяльності.

Ключові слова: кримінальні правопорушення, звільнення від відповідальності, військова служба, воєнний стан, дезертирство.

Законопроект розроблено з метою «встановлення правових гарантій та механізмів повернення та продовження військової служби військовослужбовцям, які самовільно залишили військову частину або місце несення служби, але повернулися та висловили готовність належним чином виконувати свій військовий обов’язок»¹.

Проектом пропонується внести зміни до статті 401 КК України, статей 286, 287, 616 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), Закону України «Про військовий обов’язок і військову службу».

Визнаючи необхідність удосконалення загальних та спеціальних підстав звільнення особи від відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану, вважаємо за доцільне зазначити таке.

1. Привертає увагу невідповідність змісту законопроекту його меті та назві, оскільки пропоновані зміни спрямовані виключно на запровадження матеріальних і процесуальних підстав звільнення від кримінальної

¹ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану» (реєстр. № 11322 від 06.06.2024 р.). URL: <https://itd.rada.gov.ua/da3951a0-e39c-479a-991a-c1a3419076c4>

відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби (стаття 407 КК України) та дезертирство (стаття 408 КК України) і не містять пропозицій «вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану».

У теорії кримінального права звільнення від кримінальної відповідальності є засобом кримінально-правового реагування держави на вчинене правопорушення, що не пов'язаний із реалізацією потенційної кримінальної відповідальності і означає відмову держави в особі компетентних органів від застосування до правопорушника передбачених КК України обмежень його прав та свобод².

При звільненні від кримінальної відповідальності не відбувається державний осуд особи, яка вчинила кримінальне правопорушення; до винного не застосовується покарання; через відсутність обвинувального вироку особа, звільнена від кримінальної відповідальності, вважається такою, що не має судимості. Відмова від застосування кримінальної відповідальності можлива лише за наявності комплексу визначених статтями 44–49 КК України та окремими нормами Особливої частини КК України обставин.

Зокрема, відповідно до частини четвертої статті 401 КК України особа, яка вчинила військове кримінальне правопорушення, може бути звільнена від кримінальної відповідальності згідно зі статтею 44 КК України у зв'язку із дійовим каяттям, із застосуванням до неї заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України. Таким чином, законом передбачено підстави звільнення для особи, яка *вперше вчинила військовий кримінальний проступок або військовий необережний нетяжкий злочин*, щиро покалася, активно сприяла розкриттю кримінального правопорушення і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

2. Пропонована редакція частини п'ятої статті 401 КК України проекту «5. Особа, яка під час дії воєнного стану вперше вчинила кримінальне правопорушення, передбачене статтями 407, 408 цього розділу...» потребує конкретизації ознак складу військового кримінального правопорушення, за вчинення якого особу може бути звільнено від відповідальності.

Так, відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем, а також нез'явлення його вчасно на службу без поважних причин, *вчинені в бойовій обстановці*, а так само ті самі дії тривалістю понад три доби, *вчинені в умовах воєнного стану*, передбачено *частиною п'ятою статті 407 КК України*; а відповідальність за дезертирство, тобто самовільне залишення військової частини або місця служби з метою ухилитися від військової служби, а також нез'явлення з тією самою метою на службу у разі призначення, переведення, з відрядження, відпустки або з лікувального закладу, із зброєю або за попередньою змовою групою осіб,

² Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: Монографія. – К.: Атіка, 2004. – 296 с. – С.58.

вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці – *частиною четвертою статті 408 КК України.*

3. Пропозиція про виключення статей 186 (грабіж), 187 (розбій), 189 (вимагання) КК України з переліку злочинів, підозра у вчиненні яких унеможлиблює застосування положень статті 616 КПК України щодо скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період потребує належного обґрунтування, оскільки доповнення положень КК України, КПК України вказівками на ті чи інші кримінальні правопорушення, вчинення яких виключає можливість застосування певних інститутів кримінального чи кримінального процесуального права, розбалансовує норми законодавства та створює прецеденти для подальшого розширення переліку суспільно небезпечних діянь, у разі вчинення яких ті чи інші правові та процесуальні інститути (особливо ті, які пов'язані зі звільненням від відповідальності та покарання, із застосуванням запобіжних заходів) не застосовуються.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*